

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA BİRDEN(BİRE)LİK / ANSIZLIK BİLDİREN SÖZLER

Yrd. Doç. Dr. Fevzi KARADEMİR

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

Özet

Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığı içinde, aynı kavram alanına sahip çok sayıda söz vardır. Bu sözlerin belirlenmesi, Türk dilinin ifade gücünün ortaya konması ve standart Türkçenin etkisi altında erimeye yüz tutan ağızlardaki söz varlığının kategorik olarak kayıt altına alınması açısından önemlidir. Bu çalışmada, ulaşılan kaynaklardan hareketle, Türkiye Türkçesi ağızlarında, anlamı veya anlam birimciklerinden biri; birden, birdenbire, ansızın, aniden, ani, bir anda gibi ifadelerle kodlanmış sözler belirlenmeye çalışılmıştır. Taramalar sonucunda, bu özellikte toplam beş yüz bir söz tespit edilmiş, büyük çoğunluğu ses yansımali ve türevdeş olan bu sözler, görev ve yapılarına göre sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırmaya göre, sözlerin % 64.07'sinin zarf, % 28.34'ünün fiil, % 6.98'inin ad veya adlaşmış sıfat, % 0,5'inin ünlem görevinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Yine bu sözlerin; % 72,05'nin türemiş, % 14,77'sinin birleşik yapıda, % 7,18'inin kök halinde, % 5,78'nin ikileme, % 0,19'unun cümle kuruluşunda olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye Türkçesi ağızları, söz varlığı, birdenbire, ansızın*

THE STATEMENTS INDICATING SUDDENNESS / INSTANTNESS IN THE DIALECTS OF TURKEY TURKISH

Abstract

There exist many statements with the same field of concept in the vocabulary of the dialects of Turkish. Determination of these statements is of great importance in terms of revealing the power of expression of the Turkish Language and of categorically recording the vocabulary of the dialects fading into oblivion under the effect of the standard Turkish. In the present study, it was aimed to determine the statements meanings or an alloeme of which are coded with the expressions such as "birden, birdenbire, ansızın, aniden, ani, bir anda" in the dialects of Turkish based on the sources found. Based on scans conducted, five hundred one statements were found of such quality. These statements most of which are sound imitative and derivative are classified according to their roles and natures. Based on the classification made, it was determined that 64.07% of the statements are used as an adverb, 28.34% are used as a verb, 6.98% are used as a name or a nominalized adjective while 0.5% are used as an exclamation. It was also determined that 72.05% of these statements are derived, 14.77% of them are compounds, 7.18% of them are radical, 5.78% of them are reduplications while 0.19% of them are used in a sentence structure.

Key Words: *Dialects of Turkey Turkish, vocabulary, suddenly, instantly*

1. Giriş

Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığı içinde, aynı kavram alanına sahip çok sayıda söz¹ vardır. Özellikle *birden(bire)lik/ansızlık* kavramlarını bildiren sözlerin çokluğu/çeşitliliği dikkat çekicidir. Bu sözlerin belirlenmesi, hem Türk dilinin ifade gücünün ve zenginliğinin ortaya konması, hem de üzerinde çok sayıda derlemeye dayalı çalışmalar yapılmış; ancak standart Türkçenin etkisi altında erimeye yüz tutan ağızlardaki söz varlığının kategorik olarak da kayıt altına alınması açısından önemlidir.

Bu çalışmada, *Derleme Sözlüğü ve Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler* adlı eserlerle birlikte, Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili otuz beş eserin sözlük bölümleri taranarak anlamı veya anlam birimciklerinden biri; *birden, birdenbire, ansızın, aniden, ani, bir anda, bir çırpıda* gibi sözlerle kodlanmış madde başları belirlendi. Söz konusu ifadeleri içermeyen ancak onlarla kavramsal olarak kesişen *çabucak, çarçabuk, çok acele, derhal, hemen, hızla, paldır küldür, süratle* gibi karşılıkların verildiği madde başları değerlendirmeye alınmadı.

Çalışma, anılan eserlerdeki verilerle sınırlı tutulduğundan, bu eserlerde cümle içinde örneklendirilmemiş madde başları için başka eserlerden veya ağız sahalarından örnek tespiti yoluna gidilmedi. Madde başları için verilen örneklerle madde başlarının tam olarak uyuşmadığı durumlar için açıklamalarda bulunuldu. Belirlenen sözler dil bilimsel görev ve görünümüne göre tasnif edildi. *Birden(bire)lik/ansızlık* bildiren söz sayısı beklenenden fazla çıktığından her söz için biçim bilimsel bir tahlile girilmedi.

Sözler, alındıkları kaynaklardaki biçim ve karşılıklarıyla aynen aktarıldı. Sözlerin geçtiği kaynaklar (*DS-I*); (*DIAT: 235*) örneklerindeki gibi kısaltma olarak gösterildi. Bu kısaltmaların açılımı, *Taranan Kaynaklar* bölümünde belirtildi. *Derleme Sözlüğü*'nde geçen sözler için cilt numarasının belirtilmesi yeterli görüldü. Sözlerin derlendiği yer adları, kısaltma olarak verilenlerin açılımı yapılarak, aynen aktarıldı. Bugün için bağlantısı veya kategorisi değişenler (ilçe iken il olan vb.) için herhangi bir düzeltme yapılmadı.

2. Türkiye Türkçesi Ağızlarında Birden(bire)lik ve Ansızlık Bildiren Sözler

Birden(bire)lik ve ansızlık kavramları, *beklenmezlik, şaş(ır)ma, hayret, heyecan, telaş, çabukluk* gibi duygu ve durumların zihinsel tasarımıdır. Bu kavramların Türkçedeki en güçlü göstergelerinden ikisi *birden(bire) ve ansızındır*. Bu iki gösterenin, hem yazı dili hem de ağızlarda kavram alanı bakımından eşdeğeri sayılabilecek çok sayıda karşılığı bulunmaktadır. Bu çalışmada, ağızlardaki karşılıkları üzerinde durulacaktır. Ancak buna geçmeden önce, sözlüklerin bu iki söze ne tür karşılıklar

¹ Sözcük teriminin küçültmeli ve tek birimliliği sezdiren yapısı, birer anlam birim olarak madde başı yapılan söz dizilerini yeterince yansıtmadığından, çalışmada, *sözcük* terimi yerine, **hem sözcük hem de sözcük dizilerini kapsayan** (Hatipoğlu, 1972: 77), dolayısıyla daha kuşatıcı olan **söz** (*İng. speech*) teriminin kullanımı yeğlenmiştir.

verdiğini görmekte yarar vardır. İki büyük sözlüğün bu sözlere verdiği karşılıklar şöyledir:

Türkçe Sözlük:

“**birdenbire** zf. (*birde’nbire*) *Ansızın: ‘Birdenbire bulunduğumuz odanın kapısı açılıverdi.’ S. F. Abasıyanık*” (Türkçe Sözlük, 2005: 279).

“**ansızın** zf. (*a’nsızın*) *Hatıra gelmeyen bir sırada, ani, anide, aniden, ansız, apansız, apansızın, birden, birdenbire, dangadak, durup dururken, gürpedek, larpadak, patadak, pattadak, rappadak, şakkadak, şapadanak, şappadak, şırakkadak, bedaheten, füceten, nagehan, vehleten: ‘Zehra’nın bu ansızın ölümü, bütün felaketlerin üzerine yaman bir tüy dikmişti.’ O. C. Kaygılı*” (Türkçe Sözlük, 2005: 104).

Misalli Büyük Türkçe Sözlük:

“**birdenbire** birl. zf. (*Ayrılma ve yönelme hali eklerinin kalıplaşmasıyla bir+den bir+e*). *Beklenmedik bir sırada, ânî olarak, ansızın: Kâfi! Ölülerden gelen âhenge kapılma/Birdenbire hissettim ufuktan bir atılma (Yahya Kemal). Şurada, burada şerefeler birdenbire aydınlanıveriyor. (Ruşen E. Ünaydın)*” (Ayverdi, 2006: 381).

“**ansızın** zf. (*Eski Türkçe ansız<*ang “anlayış”+sız> ańsız’dan araç hali ekiyle ańsız+ı+n*)² *Beklenmedik bir zamanda, hatıra yokken, birdenbire, ânî: Ansızın uzak-taki Türk kulelerinden atılan işaret topları işitildi. (Ömer Seyfeddin). Ansızın gayza döner en riyâsız sevgiler. (Faruk N. Çamlıbel)*” (Ayverdi, 2006: 145).

Görüldüğü üzere her iki sözlük, *birden(bire)* ve *ansızın* sözlerini anlamsal açıdan eşdeğer sözlere olarak değerlendirmiştir. *Birdenbire* sözü için *Türkçe Sözlük*, bir; *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, dört karşılık vermiştir. *Ansızın* için ise *Türkçe Sözlük*, (bir kısmı ağızlarda geçen) yirmi dört; *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, dört karşılık vermiştir.

Şimdi Türkiye Türkçesi ağızlarında, karşılıkları içerisinde *birdenbire*, *ansızın* ve bunların farklı kullanımları olan *birden*, *aniden*, *ani*, *bir anda* gibi ifadelerin geçtiği sözlere bakalım.

Yapılan taramalar sonucunda, Türkiye Türkçesi ağızlarında, karşılıkları; *birden*, *birdenbire*, *ansızın*, *aniden*, *ani*, *bir anda* gibi ifadeleri içeren, toplam beş yüz bir söz tespit edilmiştir. Bazen gösterendeki bir bağımlı biçim birim (ansız-

² Nişanyan’ın da “*anlamadan*” karşılığını vererek *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*’le benzer biçimde Eski Türkçedeki *ang* (anlayış)la ilişkilendirerek kökenini açıkladığı bu sözü, (<http://www.nisanyansozluk.com>), Gülensoy, *ansızın* ‘*ânî olarak*’ < *an* ‘*zaman*’, *an*’ + *sız* + (*ı*)n ‘*instrumental* eki’ şeklinde, zamanla ilişkilendirerek açıklar. (Gülensoy, 2007: 72). Gülensoy, *an* sözünün etimolojisini ise *an* ‘*zaman*’, *an*’ < *ET. anta* ‘*o zaman*’, *ondan*, *oradan* şeklinde yapar. (Gülensoy, 2007: 68). Ancak günümüz Türkiye Türkçesinde, gerek Eski Türkçe *ang* (anlayış) gerekse *an* (*zaman*, *an*) sözlere bugün için eskimiş durumdadırlar. Dolayısıyla günümüz Türkiye Türkçesi kullanıcılarının, *ansızın* sözünü, kavramsal değeri bugün için daha canlı ve kullanımı daha yaygın olan Arapça *ân* (zamanın bölünmeyecek kadar kısa parçası) (Türkçe Sözlük, 2005: 92) sözüyle ilişkilendirerek ve *ânî* (ansızın, birdenbire) (Türkçe Sözlük, 2005: 100) sözüne karşılık olarak kullandıklarını düşünmekteyiz.

ca/ansızdan) veya sesbirimin (cayradak/cayrıdak) değişmesiyle bazen de bir sesbirimin yer değiştirmesiyle (anısdak/ansıdak) birbirlerinden ayrılan ve önemli bir kısmı birbirinin türevi olan bu sözlerin büyük bir bölümünün, ses yansımali sözlerden oluştuğu belirlenmiştir. Belirlenen bu sözlerin *üç yüz yirmi biri* zarf; *yüz kırk ikisi* fiil, *otuz beşi* ad veya adlaşmış sıfat ve *üçü* ünlem görevinde kullanılmıştır.

Büyük çoğunluğu ses yansımali olan bu sözler, aşağıda dil bilgisel görev adlarına ve görünümlerine göre sınıflandırılmıştır.

2.1. Zarf Görevinde Kullanılanlar

Türkiye Türkçesi ağzlarında *birden(bire)lik/ansızlık* kavramlarını (türevleriyle birlikte) zarf olarak karşılayan *üç yüz yirmi bir* söz belirlendi. Bu sözlerden *iki yüz elli ikisinin* ses yansımali; *altmış dokuzunun* anlamlı sözlerden oluştuğu saptandı.

2.1.1. Ses Yansımali Sözlerden Oluşanlar

Çağrışım alanları zengin olan ses yansımali sözler, canlı ve renkli anlatımların vasıtalarıdır. (Zülfikar, 1995: 1). Halkımız, eyleme *birden(bire)lik*, *ansızlık*, *ivedilik* anlamı katmak için en fazla bu sözlerden yararlanmışır. Tespit edilen *iki yüz elli iki* ses yansımali sözden *on sekizi* kök (tek heceli/birincil biçim) halindedir. *iki yüz beşi* türemiştir (ikincil/uzatılmış biçim). *Yirmi dokuzu* ise ikilemelerden oluşmaktadır.

2.1.1.1. Kök Olanlar (Birincil Biçimler)

Kök olarak zarf göreviyle kullanılan söz sayısı, türemiş olanlara göre oldukça azdır. Tespit edilen *on sekiz* sözün büyük bir kısmı aslında bağlamda *diye* zarf-fiili ile veya *+de* eki gibi zarflaştırıcı başka bir birimle kullanılmaktadır. Bu durumun; birincil biçimlerin ses değerlerinin, kavramları pekiştirmeli olarak yansıtmada yetersiz kalmasından kaynaklandığını düşünüyorum.

Tespit edilen sözler şunlardır:

carp: Hemen, birdenbire. (Tepeköy *Torbalı –İzmir; Kütahya; Tokat, Bozan –Eskişehir; *Merzifon –Amasya; Şihlar *Ulubey –Ordu; Gaziantep; *Antakya, Hisarcık *Yayladağı –Hatay; *Bor –Niğde/DS-3)³

cıp: 1. Ansızın anlamında kullanılır. (*Antakya –Hatay/DS-3)

cirp: Hemen, birdenbire. (Tokat, Bozan –Eskişehir; *Boyabat –Sinop; *Antakya –Hatay; Çayırılı *Haymana –Ankara; *Çiçekdağı –Kırşehir/DS-3)

dâh (III): Ansızın, düşünmeden yapılan hareket. *Bu adam bana sövdü, ben de bıçağı karnına dâh deyiverdim.* (*Fethiye –Muğla/DS-4)

larp: Birdenbire (fırlayıp ayağa kalkmak için). (İncekum *Silifke –İçel/DS-9)

link (II): Çabucak, bir çırpıda. *İlçeye bir linkte gittim.* (Ciritdüzü *Şavşat –Artvin; Köşker –Kırşehir/DS-9)

oht (II): Birden. (*Bünyan Kayseri/DS-12)

şarp (II): Şıp diye, birdenbire (yakalamak için). (Kum *Silifke –İçel/DS-10)

³ Yer adlarının verilış tarzi ve kullanılan işaretler *Derleme Sözlüğü'*ne aittir.

şıp (I): Birden, birdenbire. (İstanbul; *Şebinkarahisar –Giresun; Trabzon; Malatya; Urfa; Sivas/DS-10)

zank: Birdenbire. (Yukarı Seyit *Çal –Denizli/DS-11)

zırp: Birden. (Amasya/DS-11)

ziv: Birden. (*Kilis –Gaziantep/DS-12)

Şu örnekler de *diye* zarf-fiili ile genişletilmiştir:

kirp (diye): birden durma, dönme. *Ağlaması kirp diye kesildi.* (TSYK: 548)

pat (diye): 2. Birdenbire olan işler için kullanılır. *Pat diye içeri girdi.* (TSYK: 588)

vık (diyi): Zor, baskı nedeniyle birden çıkarılan boğuk ses: *Düşer düşmez vık diyi canı çıktı.* (*Bor –Niğde/DS-11)

zık diye: Birdenbire. (*Çarşamba –Samsun/DS-11)

zing diye: Birdenbire, ses çıkararak (düşme için). (*Bor –Niğde/DS-11)

zıp diye: Birdenbire. (*Bor –Niğde/DS-11)

2.1.1.2. Türemiş (Uzatılmış) Olanlar (İkincil Biçimler)

Toplam iki yüz beş söz tespit edilmiştir. *b, c, ç, d, f, g, h, k, l, p, s, ş, t, v, y, z* ünsüzleriyle başlayan bu yansıma sözcükler, *+AdAk, +AdAn, +AdA, +AdAnA, +AdAnAk, +dAk, +dAn, +dA⁴* gibi eklerle uzatılmıştır. *+tAk, +tAn, +tAnAk* gibi t'li eklerle uzatılmış örnekler nadiren rastlanmaktadır. En fazla kullanılan ek, diğerlerine göre kuvvetlendirme özelliği daha baskın olan *+AdAk* ekidir.⁵

Tespit edilen sözcükler şunlardır:

bañıgdak: Birdenbire. *Çocuk seni görünce bañıgdak ağlamaya başladı.* (İğneciler *Mudurnu –Bolu/DS-2)

cakkadek: Birdenbire, yerli yersiz. (Afyon/DS-3)

carhadah: Hemen, birdenbire. (Gaziantep/DS-3)

carkıdak: Hemen, birdenbire. (*Merzifon –Amasya/DS-3)

carpadak: Hemen, birdenbire. (İncekum *Silifke –İçel/DS-3)

carpadan: Hemen, birdenbire. (Karadere *Gündoğmuş –Antalya/DS-3)

cartadak: Hemen, birdenbire. (Bekeilli *Çal –Denizli/DS-3)

⁴ Burada *+dA, +dAn* ekleri görev değiştirici (zarflaştırıcı) biçim birimler, geldikleri sözcükler de türemiş sözcükler olarak değerlendirilmiştir. Zira, temel kavramsal değerleri, bulunma ve ayrılma olan *+dA, +dAn* durum ekleri, bağlama göre farklı anlam ve işlevlerle de kullanılabilir. Ergin, *+dA, +dAn*'nin işlevlerden birkaçını sıraladıktan sonra bu eklerin çok işlevliliği konusunda şöyle der: "(Ablatifin) bütün bu ve bunlara katılabilecek daha birçok ifadeleri, ablatifin (Araştırmacı, benzer açıklamayı lokatif 'bulunma' durumu eki içinde yapmaktadır.) uzaklaşma ana fonksiyonu etrafında toplanan, kesin olarak sınırlandırılmaları mümkün olmayan, **gramer bakımından tam bir kaide ve ölçü değeri taşımayan**, belirli bulunmayan, yanındaki fiile bağlı çok hususi fonksiyonlarıdır" (Ergin, 1985: 234-235).

⁵ Zülfikar, ikincil biçimlerin kurulmasını sağlayan bu eklerin, tabii seslerin nitelikleriyle de ilgili olduğunu, bu özellikleri ve görevleriyle öteki yapım eklerinden farklılık gösterdiklerini söyler (Zülfikar, 1995: 7).

cayıradak: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (Dişli *Bolvadin, Çiftlik *Dinar –Afyon; Kozluca *Keçiborlu, Yakaköy *Gelendost –Isparta; Çerçin, Devri *Bucak –Burdur; Beylerli, Kavakköy *Çivril, Yukarıkaraçay*Acıpayam –Denizli; Eğridere, Kuyucak –Aydın; Tokat, Bozan –Eskişehir; Cumayanı –Zonguldak; *Boyabat –Sinop; *Ulubey, Zile *Mesudiye –Ordu; Giresun ve çevresi; Çepni *Gemerek –Sivas; Yozgat; *Karaman, Uğurlu *Ermenek, Akçalar *Seydişehir –Konya; *Serik köyleri, Karadere *Gündoğmuş, Kışla *Elmalı –Antalya; *Fethiye –Muğla/DS-3)

cayıradan: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (Küçükboymul –Yozgat/DS-3)

cayırdak: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (Kavak, Çuvalı *Yeşilova –Burdur; Çorum; Amasya; Çayır, Sofular *Zile –Tokat/DS-3)

cayırdanak: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (Çorum/DS-3)

cayırdak: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (*Merzifon –Amasya/DS-3)

cayırrada: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (İncekum *Silifke –İçel/DS-3)

cayırradah: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (İncekum *Silifke –İçel/DS-3)

cayıradak: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (Çepni *Gemerek –Sivas/DS-3)

cayırdak: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (*Merzifon –Amasya/DS-3)

cazzadak: Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (Gaziantep/DS-3)

cırtacak (II): Birdenbire, şiddetli, çarçabuk (kırılma, yanma, kaçma hali). (Yozgat/DS-3)

cırtak (II): Birdenbire yırtmak. (*Düzce –Bolu/DS-3)

cırtıdak: Birdenbire. (*Merzifon –Amasya/DS-3)

cızırtıdak: 1. Bir şeyin birdenbire ince bir sesle yırtılması, 2. Bir yerin birdenbire yanması, 3. Birdenbire gaz çıkarma. (*Düzce –Bolu/DS-3)

cızırtıdana: Bir şeyin birdenbire ince bir sesle yırtılması. (*Düzce –Bolu/DS-3)

cızırtıdanak: Bir şeyin birdenbire ince bir sesle yırtılması. (*Düzce –Bolu/DS-3)

cirpeden: Hemen, birdenbire. (Kırşehir/DS-3)

cirpiden: Hemen, birdenbire. (*Merzifon –Amasya/DS-3)

combadak: Birdenbire. (Oğuz *Acıpayam –Denizli; Sücüllü *Yalvaç –Isparta; *Bornova –İzmir/DS-3); Suya birden atlamaktan çıkan ses için. (Patlangıç *Fethiye Muğla/DS-12)

corkadak (II): Aniden. (*Sivrihisar –Eskişehir/DS-3)

cummadak: Suya birdenbire atlamayı anlatır. (Gaziantep/DS-3)

cuppadak: Suya birdenbire atlamayı anlatır. (Karahisar *Tavas –Denizli; *Edremit -Balıkesir/DS-3)

- çakkadak:** Birdenbire, yerli yersiz. (*Turgutlu –Manisa/DS-3)
- dambadan:** Düşünmeden, birdenbire. *Ahmet kaba bir adam, dambadan söyleyiverir.* (Niğde/DS-4)
- dangadak:** Birdenbire, damdan düşercesine. (Uluğbey *Senirkent –Isparta; Yukarıseyit, Bekilli *Çal, *Tavas –Denizli/DS-4)
- darpadak:** Birdenbire, hemen (*Tirebolu –Giresun/DS-4)
- darpadan:** Birdenbire, hemen: *Darpadan kalktı.* (Bahçeli *Bor –Niğde; Çukurköy *Karaisalı –Adana/DS-4)
- darptan:** Birdenbire, hemen (Karabüzey –Kastamonu/DS-4)
- deper (I):** Birdenbire, ani. *Depereden gelince bende gorhdum.* (Avşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı –Kayseri/DS-4)
- depereme (II):** Birdenbire, ani. (Küçükkabaca *Uluborlu –Isparta/DS-4)
- deperemedan:** Birdenbire, ani. (Yassıviran *Senirkent –Isparta/DS-4)
- dikedek:** Uyuyan, dalgın kimsenin birdenbire sıçramasını anlatır. (Gaziantep/DS-4)
- dingede:** Anı olarak, ansızın. (İncekum *Silifke –İçel/DS-4)
- dirkedek:** Birdenbire. (Avşar aşireti, Pazarören, *Pınarbaşı –Kayseri/DS-4)
- dombadak:** Ansızın, birdenbire. (*Dinar –Afyon; Samsun/DS-4)
- dombadan:** Ansızın, birdenbire. (Niğde/DS-4)
- dömbedek:** Ansızın, birdenbire. (*Dinar –Afyon; Çorum; Karakuş *Ünye –Ordu; Düzköy *Keşap –Giresun/DS-4)
- dömbeden:** Ansızın, birdenbire. (Niğde/DS-4)
- dumbadak:** Ansızın, birdenbire (*Ermenek –Konya/DS-4)
- dumbudek:** Ansızın, birdenbire (Amasya/DS-4)
- farradak:** Birdenbire, aniden. (Isparta/DS-5)
- fasdak (II):** Çabuk ve ansızın anlamında kullanılır. *İşi anlar anlamaz fasdak kayboldu.* (Sürez *Bozdoğan –Aydın/DS-5)
- fassadah:** Birdenbire kabarmayı anlatır. *Elim ateşe dokunur dokunmaz fassadah kabardı.* (Büyükkabaca *Senirkent –Isparta/DS-5)
- fassadan:** Birdenbire kabarmayı anlatır. (Nevşehir/DS-5)
- faşırarak:** Herhangi bir şey bolca ve birden akmak. Kızgın yağ faşırarak çocuğun ayaklarına dökülmesin mi? (Samsun/DS-5)
- faşıradan:** Herhangi bir şey bolca ve birden akmak. (Samsun/DS-5)
- faşşarak:** Kaynar bir şeyin birdenbire dökülmesini anlatır. (Samsun/DS-5)
- fıkkadak:** Bir etki sonucu ani ölümü anlatır. (Samsun/DS-5)
- fıkkadan:** Bir etki sonucu ani ölümü anlatır. (Samsun/DS-5)
- fırıdan:** Birdenbire, aniden yapılan bir hareketi anlatır. (Karaözü *Gemerek –Sivas/DS-5)
- fırradak:** Herhangi bir işi ani yapmayı anlatır. (Manisa; Samsun/DS-5)
- fırtıdak:** Aniden, birdenbire. (Sarı *Merzifon –Amasya/DS-5)
- fisettiri:** Birdenbire sönmeyi anlatır. ((*Antakya –Hatay/DS-5)
- garpadak:** Aniden olduğu yere düşmeyi anlatır. (İncekum *Silifke –İçel/DS-6)
- gıfıdak:** Ansızın, birdenbire. (*Merzifon ve köyleri –Amasya/DS-6)

- görpedek:** Birdenbire, ansızın. (Ordu ve çevresi; Gaziantep; Sivas; Mühye – Ankara/DS-6)
- görredək:** Duvar vb. şeylerin ansızın yıkılmasını anlatır. *Divar görredək yıkıldı.* (Gaziantep/DS-6)
- gurpede:** Birdenbire, ansızın. (*Silifke –İçel/DS-6)
- gurpedek:** Birdenbire, ansızın. (Gökdere *Akdağmadeni –Yozgat; *Silifke –İçel/DS-6)
- güldüredək:** Duvar vb. şeylerin ansızın yıkılmasını anlatır. (*Fethiye –Muğla/DS-6)
- gürdek (II):** Birdenbire anlamında kullanılır. *Yağmur gürdek geldi.* (Güney *Yeşilova –Burdur/DS-6)
- gürledek:** Duvar vb. şeylerin ansızın yıkılmasını anlatır. (*Sarayköy –Denizli/DS-6)
- gürpedek:** Birdenbire, ansızın. (Tokat –Eskişehir; *Tirebolu –Giresun; Gargara *Ermenek –Konya/DS-6); Malatya (MİA: 404)
- gürpeden:** Birdenbire, ansızın. (Samsun; *Bor –Niğde/DS-6)
- gürpüdene:** Birdenbire (MİA: 404)
- gürredək:** Duvar vb. şeylerin ansızın yıkılmasını anlatır. (*Düzce –Bolu; Samsun; Güzelsu *Akseki –Antalya/DS-6)
- hapadana:** Ansızın, birdenbire (Uluşiran *Şiran –Gümüşhane/DS-7)
- hapdan:** Ansızın, birdenbire (Ersis *Yusufeli –Artvin/DS-7)
- haradan (I):** Birdenbire ve büsbütün: *Duvar haradan göçtü.* (*Bor –Niğde/DS-7)
- harpada:** Birdenbire. (İçel/DS-7)
- harpadak:** Birdenbire. (Kozagaç *Göhlhisar –Burdur/DS-7)
- harpıdak:** Birdenbire. (Bakacak –Balıkesir/DS-7)
- harradak:** Birdenbire. (*Ermenek –Konya/DS-7)
- hartadak:** Birdenbire. (İnönü *Bozüyük –Bilecik/DS-7)
- hartdak:** Birdenbire. (*Düzce –Bolu/DS-7)
- hıppatana:** Birdenbire, aniden. (*Tortum, -Erzurum/DS-7)
- hırpad`ak:** 2. Sesin hareketin, duygunluğunun birdenbire durduğunu anlatmak için kullanılan bir zarf. *Gürültü hırpad`ak kesildi.* (GA: 405)
- hırpadan (I):** Birdenbire. *Onu hırpadan yakaladım.* (Bayburt *Sarıkamış –Kars/DS-7)
- hışadan:** Birden ve sert bir hışırtı ile. (*Bor –Niğde/DS-7)
- hobb`ad`an`ak:** Birdenbire kalkmayı veya bir şeyi birdenbire kaldırmayı anlatmak için kullanılan bir zarf. (GA: 410)
- hodaydan (I):** Birdenbire. *Ahmet hodaydan geldi.* (Deveviran *Kıbrısçık –Bolu; *Kavak –Samsun; *Merzifon –Amasya; Konya/DS-7)
- hoppadak:** Bir atılıştta, birdenbire. (Samsun/DS-7)
- hotdak (II):** Birdenbire, ansızın. (İğneciler *Mudurnu –Bolu/DS-7)
- kıfıdak:** Birdenbire. (*Kurşunlu –Çankırı; *Merzifon –Amasya/DS-8)
- kirpeden:** Birdenbire, büsbütün. *Rüzgâr kirpeden durdu.* (Kırşehir/DS-8)
- kirteden:** Birden, birdenbire. *Söğüdün dalı kirteden koptu.* (Bahçeli *Bor –Niğde/DS-8)
- küldürdek:** Ansızın, birdenbire (düşme, yuvarlanma için). (*Düzce –Bolu/DS-8)
- küldürtdek:** Ansızın, birdenbire (düşme, yuvarlanma için). (*Düzce –Bolu/DS-8)

- kütdek:** Birdenbire ve "küt" diye ses çıkararak (vurmak, düşmek için). (*Düzce – Bolu/DS-8)
- kütedek:** Birdenbire ve "küt" diye ses çıkararak (vurmak, düşmek için). (Samsun/DS-8)
- küteden:** Birdenbire ve "küt" diye ses çıkararak (vurmak, düşmek için). (*Bor – Niğde/DS-8)
- lakkada:** Birdenbire, damdan düşercesine. (*Maçka, -Trabzon/DS-9)
- lakkadak:** Birdenbire, damdan düşercesine. *Lakkadak söze karıştı.* (Samsun/DS-9)
- lambadan:** Birdenbire ve patavatsızca (konuşmak için). (*Bor – Niğde/DS-9)
- lapadak:** Ansızın, birdenbire. (Gökköy *Lapseki –Çanakkale; -Samsun/DS-9)
- lapıdak:** Birdenbire (koparmak için). *Isırdığı yeri lapıdak koparmış.* (*Merzifon – Amasya/DS-9)
- larpbacak:** Birdenbire (fırlayıp ayağa kalkmak için). (İncekum *Silifke –İçel/DS-9)
- lepede:** Ansızın, birdenbire. (Gaziantep/DS-9)
- lepedek:** Ansızın, birdenbire. (*Düzce –Bolu; Gaziantep/DS-9)
- lıh`ad`ak:** Birdenbire ve pek yüksek ses çıkarmayarak kısaca gülmeyi anlatmak için kullanılan bir zarf. *Deminden beri somurtuyordu. Bu sözü duyunca lıh`ad`ak güldü.* (GA: 478)
- lipiden:** Hemen, birden (MİA: 411)
- lirpedek:** Birdenbire (havadan inmek, düşmek için). (*Afşin –Maraş/DS-9)
- lombadak:** 1. Ansızın, birdenbire. *Saat duvardan lombadak düştü.* (Numanoluk *Seyitgazi –Eskişehir/DS-9); 2. Birdenbire ve patavatsızca (konuşmak için). (Sofular *Eğridir –Isparta; Ilıcaksu *Domaniç –Kütahya/DS-9)
- löpüdek:** Yumuşak, küçük bir şeyi birdenbire yutmak için. (*Merzifon –Amasya/DS-9)
- lüpedek:** Yumuşak, küçük bir şeyi birdenbire yutmak için. (*Düzce –Bolu; Samsun/DS-9)
- lüpedenek:** Yumuşak, küçük bir şeyi birdenbire yutmak için. (*Düzce –Bolu/DS-9)
- lüppedek (I):** Yumuşak, küçük bir şeyi birdenbire yutmak için. (*Düzce –Bolu; - Samsun/DS-9)
- lürpedek:** Yumuşak, küçük bir şeyi birdenbire yutmak için. (*Düzce –Bolu/DS-9)
- partadan:** Birdenbire, ansızın. (*Mut köyleri –İçel; Antalya/DS-9)
- partda:** Birdenbire, ansızın. (Aliköy *Çaycuma –Zonguldak/DS-9)
- patdak:** Birdenbire. (*Düzce –Bolu/DS-9)
- pattadak:** Birdenbire, ansızın. (*Düzce –Bolu; *Akyazı çevreski –Sakarya/DS-9)
- pattadanak:** Birdenbire, ansızın. (*Düzce –Bolu/DS-9)
- payıradak:** Birdenbire (yırılmak için). *Ev sahibi bize kızıp kira kâğıdını payıradak yırttı mı sana?* (Samsun/DS-9)
- payırtak:** Hemen, birdenbire, çabuk (koşmak, gelmek, yapmak için). (Bolu/DS-9)
- payırtak:** Hemen, birdenbire, çabuk (koşmak, gelmek, yapmak için). (*Düzce – Bolu/DS-9)
- payırtanak:** Hemen, birdenbire, çabuk (koşmak, gelmek, yapmak için). (*Düzce – Bolu/DS-9)

- payırttak:** Hemen, birdenbire, çabuk (koşmak, gelmek, yapmak için). (Bolu/DS-9)
- pırıldak:** Birdenbire (uçmak için). (*Merzifon köyleri –Amasya/DS-9)
- pırradak:** Birdenbire ve ses çıkararak (uçmak için). *Büyücek bir kuş pırradak uçtu.* (Samsun/DS-9)
- sangadak:** Ansızın, birdenbire. *Sangadak çocuk düştü.* (*Kırkağaç –Isparta; *Kula, *Alaşehir –Manisa; Eğrigöz –Kütahya/DS-10)
- sangıdak:** Ansızın, birdenbire. (Eğrigöz *Emet –Kütahya/DS-10)
- sankıdak:** Ansızın, birdenbire. (Hacımahmut *Emet –Kütahya/DS-10)
- sıkandan:** Ansızın. (Bukruva *Malkara –Tokat/DS-10)
- simpostan:** Birden. (Çorum/DS-12)
- sonkadak:** Birdenbire. (İzmir/DS-10)
- şakıradak:** Birdenbire, "şakır" sesi çıkararak. (AOİA:490)
- şakkadak:** Birdenbire. (*Mudanya –Bursa/DS-10)
- şapadak (I):** Birdenbire. (*Bor –Niğde/DS-10)
- şapadanak:** Birdenbire. (*Düzce –Bolu/DS-10)
- şapırttak:** Sesli ve ivedilikle, birden (öpmek, su içmek, yemek vb. için). (*Düzce –Bolu/DS-10)
- şarpada:** Birdenbire. (*Silifke –İçel/DS-10)
- şarpadak:** Birdenbire. (Samsun/DS-10)
- şarradak:** Birdenbire (akma için). (Samsun; Gaziantep/DS-10)
- şıpbadak:** Birdenbire. (Burdur/DS-12)
- şıppadak:** Birdenbire. (*Bor –Niğde/DS-10); (*Susurluk-Balıkesir; Pınarlıbelen *Bodrum Muğla/DS-12)
- şıppıdak:** Birdenbire. (Çorum/DS-12)
- şıppıdanak:** Birdenbire. (Çorum/DS-12)
- şırakkadak:** Birdenbire düşen, kırılan cisimlerin sert ses çıkarmaları için. (*Çarşamba –Samsun; *Bor –Niğde/DS-10)
- şırakkade:** Birdenbire düşen, kırılan cisimlerin sert ses çıkarmaları için. (*Düzce –Bolu/DS-10)
- şırkıdak:** Birdenbire düşen, kırılan cisimlerin sert ses çıkarmaları için. (*Merzifon köyleri –Amasya/DS-10)
- şırpadak:** Birdenbire düşen, kırılan cisimlerin sert ses çıkarmaları için. (*Bor –Niğde/DS-10)
- şirpeden:** Birden, hafifçe tokatlama (için). (*Afşin-Maraş/DS-10)
- tañadak:** Birdenbire (fırlama için). (*Afşin-Maraş/DS-10)
- tağada:** Birdenbire, "tak" sesi çıkararak. (AOİA:491)
- takırradak:** Birdenbire düşen bir şeyin çıkardığı ses için. *Çocuk sahanı takırradak attı.* (Gaziantep/DS-10)
- tarpad`ak:** ansızın, habersizce, birdenbire. *Odamız, çok dağınık, düzeltelim, tarpad`ak bir misafir gelir.* (GA: 656)
- tarpada:** Yüksek yerden birden düşmeyi anlatır. (*Silifke İçel/DS-12)
- tarpadanak:** Birdenbire. (İstanbul; Gaziantep/DS-10)

- tayırttak:** Birdenbire, aniden (kaymak, düşmek, yırtmak vb. şeyler için). (*Düzce – Bolu/DS-10)
- teperiden:** Birdenbire. *Teperiden geldim.* (*Gediz –Kütahya/DS-10)
- tinnadah:** Birden tın sesi çıkararak. (Samsun/DS-12)
- tırpadak:** Birdenbire. (Boztekke –Giresun/DS-10)
- tıyırdak (II):** Birdenbire, sessizce (gelmek, gitmek ya da bir iş yapmak için). (*Düzce –Bolu/DS-10)
- tıyırttak:** Birdenbire, sessizce (gelmek, gitmek ya da bir iş yapmak için). (*Düzce – Bolu/DS-10)
- tıyırttanak:** Birdenbire, sessizce (gelmek, gitmek ya da bir iş yapmak için). (*Düzce – Bolu/DS-10)
- tumbadak:** Birdenbire. *Çocuk tumbadak yere düştü.* (Çanakale/DS-10)
- vağılıdak:** Birdenbire (dolmak, boşalmak için). (*Merzifon ve köyleri –Amasya/DS-11)
- vazıradak:** Birdenbire, düşünmeden, çekinmeden (girmek, çıkmak için) (Durak, *Ünye –Ordu; *Tirebolu –Giresun/DS-11)
- vazırttak:** Birden, gürültülü (yellenme için). (*Düzce –Bolu/DS-11)
- vızırttak:** İnce sesle, birdenbire (yellenme için). (*Düzce –Bolu/DS-11)
- vozûrttak:** Çok kalın, gürültülü bir sesle, birdenbire (yellenme için). (*Bor – Niğde/DS-11)
- yalp'adək:** Birdenbire ışık saçarak, şimşek çakar gibi. (...) *Hasta bu ilacı içti, yalp'adək gözünü açtı.* (GA: 727)
- yalpada:** birden parlamak (KMA: 177)
- yalpadah:** Birdenbire. (Gökdere *Akdağmadeni –Yozgat/DS-11)
- yıffadak:** Birden sönmeyi anlatır. (Samsun/DS-11)
- zangadak:** Birdenbire. (*Gelendost, *Eğridir köyleri -Isparta; Burdur; Yukarı Seyit, Bekilli *Çal, Söğüt, Bereketli, *Tavas -Denizli; *Bozdoğan, Gölcükler –İzmir; Aydın; Şenkavak –Eskişehir; *Düzce –Bolu; *İskilip –Çorum; *Merzifon –Amasya; *Tirebolu –Giresun; *Çarşamba –Samsun; Akarsu *Ardanuç –Artvin; *Nizip –Gaziantep; *Koyulhisar, *Gürün –Sivas; *Bor –Niğde; *Milâs –Muğla/DS-11); (Kumdanlı *Yalvaç Isparta; Bursa; Salman *Akkuş Ordu; *Fethiye Muğla/DS-12)
- zangadan:** Birdenbire. (Yozgat; *Bor -Niğde/DS-12)
- zangadanak:** Birdenbire. (*Antakya –Hatay/DS-11)
- zangıdak:** Birdenbire. (Eymir *Bozdoğan –Aydın/DS-11)
- zanğıdak:** Birdenbire. (Çorum/DS-12)
- zankıdak:** Birdenbire. (Şehsadi –Amasya/DS-11)
- zapırdak:** Birdenbire. (Salda *Yeşilova –Burdur/DS-11)
- zarbadak:** Birdenbire, aniden. (AOİA: 497)
- zarpadak:** Birdenbire. (Samsun/DS-11)
- zıhadak:** Birdenbire. (*Silifke –İçel/DS-11)
- zıkıdak:** Birdenbire. (*Silifke –İçel/DS-11)
- zıldırttak:** Birdenbire, ivedilikle. (*Güdül Ankara/DS-12)
- ziñdan:** Birdenbire. (Peşman *Daday –Kastamonu/DS-11)

zingadak: Birdenbire. (*Tavas, Yukarı Seyit, Ekse, *Çal, -Denizli; *İnegöl –Bursa; Tokat –Eskişehir; *Kandıra –Kocaeli; *Düzce –Bolu; *Kavak –Samsun; *Ünye –Ordu; Maksutlu *Şarkışla –Sivas; *Bor –Niğde; Hasanbeyli *Bahçe –Adana; *Bodrum –Muğla/DS-11)

zingadan: Birdenbire. (Bahçeli *Bor –Niğde/DS-11)

zingıdak: Birdenbire. (*Tavas –Denizli; *Merzifon ve köyleri –Amasya/DS-11)

zinkadak: Birdenbire. (Tepeköy *Torbalı –İzmir/DS-11)

zinkıdak: Birdenbire. (Amasya/DS-11)

zinkkadak: Birdenbire. (*Lüleburgaz –Kırklareli/DS-11)

zıpadak: Birdenbire. (İzmir/DS-11)

zırpada: Birdenbire. (*Silifke –İçel/DS-11)

zırpadak: Birdenbire. (Samsun/DS-12)

zırpadan: Birdenbire. (Yozgat/DS-12)

ziveden: Birden. (*Kilis, Gaziantep/DS-12)

zongadak: Birdenbire. (*Susurluk Balıkesir/DS-12)

zorpadak: Birdenbire, saygısızca. (*Düzce –Bolu/DS-11)

zorpadan: Birdenbire. (Yozgat; Kösekteş *Hacıbekteş Nevşehir/DS-12); Birdenbire, saygısızca. (*Bor –Niğde/DS-11)

zömbede: Ansızın. (*Çarşamba –Samsun/DS-11)

zöredak: Birdenbire. (*Çal –Denizli/DS-11)

zörttek: Birdenbire. (Bolu/DS-11)

zövdek: Birdenbire. (*Kandıra –Kocaeli; *Düzce –Bolu; *Şile –İstanbul/DS-11)

zövedek: Birdenbire. (*Çarşamba –Samsun/DS-11)

2.1.1.3. İkileme Olanlar

Yirmi dokuz örnek tespit edilmiştir. Örnekler genel olarak aynen veya yakıştırmalı tekrar özelliğindedir. Aynen tekrarların sıklık, süreklilik bildirme işlevi, birden(bire)lik/ansızlık bildirme işlevinden daha baskındır.

Aynen tekrarlar:

fasfas (I): Birdenbire kabarmayı anlatır. (Niğde/DS-5)

gıfır gıfır (I): Birdenbire ve art arda oluşu anlatır. *Tavuklarda göğ ölüm var gıfır gıfır ölüyorlar.* (*Merzifon ve köyleri –Amasya/DS-6)

tıyır tıyır: Birdenbire, sessizce (gelmek, gitmek ya da bir iş yapmak için). (*Düzce –Bolu/DS-10)

zık zık: Birdenbire ve sık sık (düşme için). (*Bor-Niğde/DS-11)

zırt zırt: Sık sık ve birdenbire. (*Bor –Niğde/DS-11)

zıttır zıttır: Sık sık ve birdenbire. (*Bor –Niğde/DS-11)

payır payır (II): 3. Birdenbire ve ses çıkartarak yanma için. (*İskilip –Çorum/DS-9)

şapaşap: Bir kimse ile ansızın karşılaşmayı anlatmak için, karşılaşmayı bildiren kelimenin zarfı olarak kullanılır. *Sabahleyin işime gidiyordum, şapaşap Ahmet'le karşılaştım.* (GA: 635)

hapahap (I): Ansızın, birdenbire. *Bizim komşu hapahap öldü.* (Bitlis/DS-7)

hapahaptan: Ansızın, birdenbire (Şule –Gümüşhane; Yavuz *Şavşat –Artvin/DS-7)

efil efil (V): 1. Bitkilerin birdenbire büyüyerek dal budak salmasını anlatır. (*Gürün – Sivas/DS-5)

Yakıştırmalı tekrarlar:

dabdırı: Birdenbire, ansızın. (*Eşme köyleri –Uşak; *Bor -Niğde/DS-4)

dabdiri: Birdenbire, ansızın. (Samsun; Gaziantep; Maraş çevresi/DS-4)

holdurhop: Birdenbire, destursuzca (AOİA: 476)

küldürküüp: Ansızın, birdenbire (düşme, yuvarlanma için). (Bağlılı *Gelendost – Isparta; Bolaman –Ordu/DS-8)

lomburlomp: Birdenbire, paldır küldür (gelmek için). (Gökçeburun *Silifke – İçel/DS-9)

şıpışah: Birdenbire. (Uluşiran *Şiran Gümüşhane/DS-12)

şimşek (IV): Çabucak, birdenbire. (Hurma *Silifke –İçel/DS-10)

zıldırzop: Düşünmeden, birdenbire. *Hasan akşam zıldırzop eve girdi.* (*Develi Kayseri/DS-12)

zomburzop: Birdenbire. (AOİA: 497)

çalğap (I): 1. Birdenbire, hemen. (Ziyere *Merkez ilçesi –Amasya; Kars; Gaziantep; *Afşin, *Elbistan –Maraş/DS-3)

çalkab: Bir anda, hemen. (Karanıdere *Şereflikoçhisar –Ankara/DS-3)

çalkap (I): Bir anda, hemen. (Bozan –Eskişehir; Ziyere –Amasya; Çayır *Zile – Tokat; Uşum *Yusufeli, Çayağzı *Şavşat –Artvin; *Refahiye –Erzincan; *Kilis – Gaziantep; -Urfa; Hisarcık *Yayladağı –Hatay; Çöplü *Gürün –Sivas; Konya/DS-3)

dembelköcek: Birden (düşme hakkında). (Vazıldan *Divriği –Sivas/DS-4)

gadagayıp: Ansızın. (Çitli *Mecitözü –Çorum/DS-6)

hayım tayım: Durup dururken, birdenbire, apansızın. (Urfa/DS-7)

palaz pandiraz: Hemen, birdenbire, toparlanamadan. (Uluşiran *Şiran Gümüşhane/DS-12)

şorolop: 1. Birden hırsıyla yutmayı anlatır. (TSYK: 632)

tızvızike: Birden şaşkın, dengesiz davranışlar yapma için. (*Nazimiye Tunceli/DS-12)

2.1.2. Anlamli Sözcüklerden Oluşanlar

Biri basit, altmışı türemiş, yedisi birleşik yapıda; biri de cümle kuruluşunda olmak üzere toplam altmış dokuz söz tespit edilmiştir. Sözcükler, aşağıda yapılarına göre sınıflandırılmıştır:

2.1.2.1. Basit Yapıda Olanlar

Basit yapıda *bir* örnek tespit edilmiştir:

hışım (<Far. hışm: öfke, kızgınlık): Birden, hızla, yıldırım gibi. (Yılanlı, Kemer, Birgi *Ödemiş İzmir; Yozgat/DS-12)

2.1.2.2. Türemiş⁶ Olanlar

Toplam *altmış* örnek belirlenmiştir. Bu örneklerin önemli bir kısmı; *ân*, *bir*, *haber*, *yek gibi* sözlerin türevlerinden oluşmaktadır. Daha çok +*DAn*, +*sız* ve +*lAyln* ekleriyle türeyen bu sözler, *abanslan* < *ap + an + sız + layın*, *afanslan* < **ap + an + sız + layın*, *habesleyin* < **haber + sız + leyin*, *ameden* < **ân + î + den* örneklerinde olduğu gibi önemli ölçüde ses ve şekil değişimine uğramışlardır. Sözlerden bazıları ise *añsıradan*, *yaktaptan* örneklerinde olduğu gibi yakıştırma seslerle genişletilmiştir.

Belirlenen sözler şunlardır:

'*ânî*: Âni, birdenbire. (DA: 148)

abadan (IV): Ansızın, habersiz, birdenbire. (*Ünye –Ordu /DS-1)

abağınslan: Birden, ansızın. (Beşikdüzü *Vakıkebir -Trabzon; *Eskipazar, *İlgaz, *Kurşunlu –Çankırı/DS-12)

abahandan: Ansızın, habersiz, birdenbire. (*Eskipazar, *İlgaz, *Kurşunlu – Çankırı/DS-1)

abansız (II): Ansızın, birdenbire, apansız. (*İskilip –Çorum/DS-1)

abanslan: Birden, ansızın. (Beşikdüzü *Vakıkebir –Trabzon/DS-12)

afanslan: Birden, ansızın. (Beşikdüzü *Vakıkebir –Trabzon/DS-12)

afilcan: Ansızın, birdenbire. (Güneyce –Rize/DS-1)

alamsız: Habersiz, ansızın. *Alamsız yanıma oturdu da korktum*. (Güney *Yeşilova – Burdur/DS-1)

amadan (I): Habersiz, ansızın, birdenbire. *Kardeşim amadan geliverdi*. (Güney *Buldan –Denizli; Oker *Yusufeli –Artvin/DS-1)

amadandan: Habersiz, ansızın, birdenbire. (Çayır, Aliköy *Çaycuma – Zonguldak/DS-1)

amadane: Habersiz, ansızın, birdenbire. (Isparta/DS-1)

amededen: Habersiz, ansızın, birdenbire. (Otacı *Kızılcahamam –Ankara; *Ereğli –Zonguldak/DS-1)

ameden: Habersiz, ansızın, birdenbire. (Bolu; *Safranbolu, Burunkaya – Zonguldak; *Zile –Tokat/DS-1)

amedenden: Habersiz, ansızın, birdenbire. (*Ereğli –Zonguldak; Çorum; *Zile ve çevresi –Tokat/DS-1)

amedene: Habersiz, ansızın, birdenbire. (Bayadı –Ordu; *Elmalı –Antalya/DS-1)

âmıdın: Habersiz, ansızın, birdenbire (*Bartın –Zonguldak/DS-1)

anısdak: Birdenbire, ansızın. *Anısdak geliverince beni korkuttun*. (*Bigadiç – Balıkesir/DS-1)

ansadak: Habersiz, birdenbire, ansızın. (*Eşme köyleri -Uşak, Manisa; Balıkesir ve çevresi; *Karacabey –Bursa/DS-1)

ansıdak: Habersiz, birdenbire, ansızın. (Pelitköy *Burhaniye, *Savaştepe köyleri - Balıkesir; Bursa/DS-1)

ansıradan: Habersiz, birdenbire, ansızın. (İshaklı *Çivril –Denizli/DS-1)

⁶ Kaynak dillerinde türemiş halde bulunan sözler, türemiş söz olarak değerlendirildi.

- añsırattan:** Birdenbire, ansızın. (Dereçine *Sultandağı Afyon/DS-12)
- ansırdan:** Habersiz, birdenbire, ansızın. (Kelekçi *Acıpayam –Denizli/DS-1)
- ansız (III):** Habersiz, birdenbire, ansızın. *Ansız önüme çıkıverdi.* (Çengelli *Lüleburgaz –Kırklareli; *Meriç –Edirne; Dişli *Bolvadin -Afyon Karahisar; Falaka *Bayındır –İzmir/DS-1)
- ansızca:** Habersiz, birdenbire, ansızın. (Kızılca *Tavas –Denizli/DS-1)
- ansızdan:** Habersiz, birdenbire, ansızın. (*Turgutlu –Manisa; Abana –Kastamonu; -Samsun; Cenciğe –Erzincan; *Silifke –İçel/DS-1)
- ansızlamadan:** Habersiz, birdenbire, ansızın. (*Sivrihisar –Eskişehir/DS-1)
- ansuzdan:** Habersiz, birdenbire, ansızın. (*Taşköprü –Kastamonu/DS-1)
- apansa:** Birdenbire. (Rize/DS-1)
- apansız:** Birdenbire. (*Edremit çevresi –Balıkesir; Akvıran –Konya; -Kırklareli/DS-1)
- asdak:** Ansızın. *Asdak yanıma bir köpek geldi, çok korktum.* (Şeref *Yatağan –Muğla/DS-1)
- baranlamadan:** Ansızın. *Baranlamadan geldim.* (Ağaçköy *Bayramiç –Çanakkale/DS-1)
- beduhadan** (Ar. bedâhетен: birdenbire): Birdenbire, ansızın. (Çorum/DS-2)
- beygafil** (<Ar. bi+gâfil ?): gafil olarak, habersizce, aniden): Ansızın, birdenbire. (DİAT: 235)
- biden:** Birden, ansızın, âni. (GDİAD: 266)
- birde:** Birdenbire. (Araklı *Sürmene –Trabzon; Kırşehir/DS-2)
- birden:** Birden, ansızın (DA: 150)
- birlan:** Birdenbire, ansızın, hemen. (RİA: 312)
- bürdem (I):** Birden. (*Akçaşehir –Bolu/DS-2)
- desbaha:** Hemen, birdenbire. *Hasan Osman'a ağız burun elledi, Osman desbaha gahdı getti.* (İrişli, Bayburt *Sarıkamuş –Kars/DS-4)
- doru (I):** Birdenbire, ansızın. (Şabanözü *Polatlı –Ankara/DS-4)
- emedanı:** Ansızın, birdenbire. (Isparta//DS-5)
- emedene:** Ansızın, birdenbire. (*Kaş -Antalya/DS-5)
- emedeni (I):** Ansızın, birdenbire. (Nudra *Şarkikaraağaç –Isparta; Bedre *İnegöl –Bursa; Bağlıca *Ardanuç, Hanlı, Yavuz, *Şavşat –Artvin; *Ardahan, *Posof -Kars/DS-5)
- emedennen:** Ansızın, birdenbire. (İrişli, Bayburt *Sarıkamuş -Kars/DS-5)
- gerebi:** Birdenbire, ansızın. (*Zile –Tokat/DS-6)
- habesleyin:** Ansızın, haberi olmadan, birden. (Genezin *Avanos –Nevşehir/DS-7)
- hafsız:** Ansızın, habersizce. (Güney *Yeşilova –Burdur; Honaz –Denizli; Kocayatak *Serik –Antalya/DS-7)
- hebersizden:** Ansızın, birdenbire. (EA: 121)
- höcceten**(Ar. fuc`eten: ansızın): Ansızın ölmeyi anlatır. (Kastamonu ve çevresi/DS-7)
- ılgarlen:** Birdenbire. (Güney *Yeşilova –Burdur/DS-7)
- negâhtan** (<Far. nâ+gâh+T. tan): Birdenbire. *Ali negâhtan hastalandı.* (Bitlis/DS-9)

oğurttan: Bir kezde, birden: *Bir oğurttan ezberleyemem.* (Genezin *Avanos – Nevşehir/DS-12); Birdenbire, anlamadan. (Çorum/DS-12)
öçceten(Ar. fuc`eten: ansızın): Birdenbire. (Giresun/DS-9)
umazçadan: Sessizce, birden, bilgi vermeksizin. (Navdalı, Çömelek *Mut İçel/DS-12)
yaktaptan: Birden, birdenbire. (*Ermenek –Konya/DS-11)
yehden: Aniden. (AKD: 398); Birdenbire. (EA: 128)
yekdaptan: Birden, birdenbire (Uluğbey *Senirkent –Isparta; Karamanlı *Tefenni – Burdur/DS-11)
yekden: 2. Birdenbire (MİA: 424)
yektaptan: Birden, birdenbire. (Kumdanlı *Yalvaç -Isparta; Burdur; *Çal –Denizli; Amasya; *Zile köyleri –Tokat; Maksutlu *Şarkışla –Sivas; *Bünyan –Kayseri/DS-11)

2.1.2.3. Birleşik Yapıda Olanlar

Birleşik yapıda olan *yedi* örnek tespit edilmiştir. Bunlardan *bidillede*, *bidimedede*, *biroğütten* sözlerinin *bir+demedede*, *bir öğtte (söylemede)* ? gibi birleşiklerden oluştuğu düşünülmektedir. Ses yansımali sözlere yakın bir görünüm sergileyen *vetoğula*, *kesitdeya*, *işdav gımı* sözlerinin yapısı konusunda ise açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır. Bbu üç söz, görünümüne bakılarak, birleşik yapıdaki sözler arasında değerlendirilmiştir.

Tespit edilen sözler şunlardır:

bidillede: Bir çıkışta, bir anda, bir çırpıda. *Bidillede ağacın tepesine çıkiverdim.* (Kıratlı *Dikili –İzmir/DS-2)
bidimedede: Bir çıkışta, bir anda, bir çırpıda. (Solakuşığı *Şereflikoçhisar – Ankara/DS-2)
biribirden: Birdenbire. (AAAD: 245)
biroğütten: Birdenbire. (Çorum/DS-2)
işdav gımı: Birdenbire, aniden ve zorbaca. (AOİA: 477)
kesitdeya: Birdenbire (kalkmak, bir işe davranmak için). (İncekum *Silifke – İçel/DS-8)
vetoğula: Birden, beklenmedik biçimde. (Güneyce *İkizdere Rize/DS-12)

2.1.2.4. Cümle Kuruluşunda Olanlar

Bir örnek tespit edilmiştir:

bir de bahardın: birdenbire. (EİA: 45)

2.2. Fiil Görevinde Kullanılanlar

Taramalar sonucunda, *on* üçü basit, *yetmiş sekizi* türemiş, *elli biri* birleşik yapıda olmak üzere, türevleri dâhil, karşılıkları birden(bire)lik ve ansızlık kavramlarını içeren *yüz kırk iki* fiil tespit edilmiştir. Tespit edilen fiiller içerisinde *bingildemek*, *çıyırtmamak*, *pınmak*, *portlamak* gibi ses yansımali olanlar önemli yer tutmaktadır.

Bu fiilleri anlamlandırmak üzere kullanılan ve birden(bire)lik, ansızlık kavramlarının atfedildiği fiiller şunlardır: *ağlamak*, *alevlenmek*, *anmak*, *ayağa kalkmak*, *azmak*, *bastırmak*, *bayılmak*, *boşaltmak*, *coşmak*, *ortaya çıkmak*, *darılmak*, *dolmak*,

düşmek, fıskırmak, girmek, gitmek, gözden kaybolmak, harekete geçmek, heyecanlanmak, inat etmek, isteği gelmek, kabarmak, kaldırmak, karşılaşmak, kaybolmak, sakınmak, kızmak, koşmak, ortaya çıkmak, öfkelenmek, ölmek, parlamak, patlamak, saldırmak, saplamak, sendelemek, sıçramak, sinirlenmek, soğumak, susmak, titremek, toplanmak, uçmak, uyanmak, ürkemek, vurmak, yağmaya başlamak, yakalamak, yellenmek, yere inmek. Görüldüğü üzere sıralanan fiiller genel itibarıyla kavramsal olarak devinim ve heyecan bildiren fiillerdir.

Belirlenen fiiller, aşağıda yapılarına göre sınıflandırılmıştır.

2.2.1. Basit Yapıda Olanlar

On üç örnek tespit edilmiştir:

bitmek (III): Birden ortaya çıkmak. (*Düzce –Bolu/DS-2)

çığmak (I): Fırlamak, ansızın koşmak. (Navlu *Yeşilova –Burdur; *Bartın, *Devrek – Zonguldak; Tokat; Sivas; Niğde/DS-3)

dalmak (I): 1. Kavgada birden saldırmak. (Bereketli *Tavas –Denizli; Trabzon köyleri/DS-4)

kempmek (I): Birdenbire ölmek. (Dikili –Adana/DS-8)

kepnek (II): 1. Hayvan birdenbire ölmek. (Malatya; Maraş/8)

kümpmek: Birdenbire düşüp kalmak: *Domuza bir taş vurdum kümpüverdi.* (Çukurköy *Karaisalı –Adana/DS-8)

partma: Birden parlama, kızma. (*Sütçüler Isparta/DS-12)

pınmak: Çarçabuk kaçmak, hızla koşarak birdenbire gözden kaybolmak. (*Gediz – Kütahya; Antalya ve çevresi/DS-9); Gizlice, birden kaçmak. (Kavak *Yeşilova Burdur/DS-12)

portmak: Gizlendiği yerden ansızın fırlamak. (GA: 558)

sañşmak: 2. Yara birden zonklamak. (Güneyce *İkizdere Rize/DS-12)

sesmek (II): Birden ölmek. (Limanköy *Çayeli -Rize/DS-10)

süğmek (III): Birden saldırmak. (*Sütçüler Isparta/DS-12)

tüymek (I): Ansızın fırlayıp koşmak. (Oğuz *Acıpayam, Çöplü *Çivril –Denizli; *Alaşehir –Manisa; *Yeniköy –Balıkesir; Çanakale; Kütahya; *Kandıra –Kocaeli; *İskilip –Çorum, *Çarşamba –Samsun; Rize ve köyleri; Amik Ovası ve Reyhanlı Türkmenleri * Reyhanlı –Hatay; *Ermenek –Konya; Ovacık *Silifke –İçel/DS-10)

2.2.2. Türemiş Olanlar

Toplam *yetmiş sekiz* fiil tespit edilmiştir. Tespit edilen örneklerin büyük bir kısmı ses yansımaları sözlerden +IA, +DA ekleriyle türetilmiştir:

azavaklanmak: Birden azmak. (Abana –Kastamonu/DS-1)

barılam`ak: birdenbire öfkelenmek, parlamak. (GA: 73)

belurmek: Ansızın korkmak, korku ile bakakalmak, gözlerini açıp bakakalmak. (Amasya/DS-2)

bıkınmak: Zorlayıp birdenbire ayağa kalkmak. (İstanbul/DS-2)

bingildemek: Birdenbire sarsılmak, ürpermek. (Atabey –Isparta/DS-2)

- bökelemek:** 1. Birdenbire koşmak, saldırmak. (Kuşçalı, Karaburun, Börk *Görel – Giresun/DS-2)
- börtlemek** (III): Su birden fıskırmak. (Devri *Bucak –Burdur/DS-2)
- cıyırtamak:** Birdenbire hafif sesle yellenmek. (*Düzce –Bolu/DS-3)
- çağnamak** (II): Hayvanlar yattığı yerde birdenbire ölmek. (Akçaşehir *Karaman – Konya/DS-3)
- çiyilemek:** Birdenbire titremek. (Nevşehir; Niğde/DS-3)
- damlamah:** Bir yere birdenbire, ansızın gitmek. *Hemen damladın mı?* (*Gürün – Sivas/DS-4)
- danızmak:** 2. Ter birdenbire soğumak. (Belenkeşli *Mersin –İçel/DS-4)
- daptırmak:** Birdenbire içeri girmek. (*Pınarbaşı –Kayseri; *Kadirli –Adana/DS-4)
- dapulamak:** Uykularken birdenbire uyanıp silkinmek. (*Arapkir –Malatya/DS-4)
- darsmak:** Birdenbire bir şeyi çekerek sarsmak: *Oltaya balık vurunca darsar.* (*Edremit –Balıkesir/DS-4)
- dolakalmak:** Birdenbire dolmak, doluvermek. (*Düzce –Bolu/DS-4)
- dörlenmek:** ani olarak kalkmak. (ADÜM: 166)
- duşamak** (II): Beklenmeyen bir şeyle birdenbire karşılaşmak. (*Keskin – Ankara/DS-4)
- düğölmek** (IV): Havada uçan kuş birden yere inmek. (Kırcaklı *Nazilli –Aydın/DS-4)
- estirmek:** Birden savulup gitmek. (Gaziantep; Antakya Hatay; Yozgat/DS-12)
- farlamak:** Ateş birdenbire alevlenmek. (Burdur/DS-5)
- farlamak** (I): Kuş birdenbire uçmak. (Bereketli *Tavas, Yukarı Seyit *Çal –Denizli; Dallica *Nazilli –Aydın; *Edremit ve köyleri –Balıkesir; Yapıntı *Mut, -İçel; - Antalya ve ilçeleri; Eldirek *Fethiye –Muğla/DS-5); (II) Ateş birdenbire alevlenmek. (Uluğbey *Senirkent –Isparta; Kurna –Burdur; *Sarayköy ve köyleri, *Çal, Kösten, Honaz, Karaçay –Denizli; Birgi *Ödemiş –İzmir; Uluşiran *Şiran – Gümüşhane; -Maraş ve çevresi; -Niğde; Yapıntı *Mut –İçel; Antalya ve ilçeleri/DS-5)
- fışgırmak:** Bir şey birdenbire kabarmak. (Uluşiran *Şiran –Gümüşhane/DS-5)
- fişeklenmek:** Birdenbire yerinden doğrulmak ve aynı hızla harekete geçmek. *Oğlan bu sözü duyar duymaz fişeklendi.* (Sarı *Merzifon –Amasya/DS-5)
- follamak** (I): 2. Vurulan yer birdenbire şişmek. (Sivas/DS-5)
- gahinmek:** Ansızın kaybolmak, görünmemek. (*Gürün –Sivas/DS-6)
- geydirmek:** Aniden birine bir şeyle vurmak. (*Düzce –Bolu/DS-6)
- gıcılama** (IV): Hava birdenbire sertleşmek, soğumak. (*Ermenek –Konya/DS-6)
- gıfırdamak:** Birdenbire ölmek. (Geyran *Niksar –Tokat/DS-6)
- giydirmek:** Aniden bıçak saplamak ya da tokat, sopa vurmak. (*Düzce – Bolu/DS-6)
- harlamak** (I): 1. Az yanan ateş ya da kuru ot gibi şeyler birden parlamak. (Bağlılı *Şarkıkaraağaç -Isparta Dallica *Nazilli –Aydın; *Bergama –İzmir; *Alaşehir – Manisa; Demirkapı *Susurluk, *Edremit ve çevresi –Balıkesir; Fili *Biga –Çanakkale; *Gemlik –Bursa; Kütahya; *Sivrihisar ve köyleri; Eskişehir; *Kandıra, -Kocaeli; Akyazı

–Sakarya; *Göynük, *Düzce –Bolu; *Dev rek –Zonguldak; Kastamonu; *Zile –Tokat; Erzincan; Çanılı *Ayaş –Ankara; *Gürün, *Koyulhisar, *Gemerek –Sivas; *Bor –Niğde; *Mut ve köyleri –İçel; *Bodrum -Muğla; Çavuşköy *Babaeski –Kırklareli/DS-7); (VI). Su birdenbire ses çıkararak akmak. (Çığı *Dinar –Afyon; *Kurşunlu –Çankırı; *Anamur –İçel; *Fethiye ve köyleri, Yerkesik –Muğla/DS-7)

hederlemek: Ansızın ürkmek. (Bayadı –Ordu/DS-7)

hedillemek: Ansızın ürkmek. (*Ulubey –Ordu/DS-7)

hôlamak: Kapalı yere birdenbire ya da kapıda duranları atlatarak hızla girmek, dalmak. (Yozgat/DS-12)

horsunmak (II): Ağır bir şeyi birden kaldırmak, güreşte birden yakalamak. (Alpanos *Seyitgazi –Eskişehir/DS-7)

hortlamak (IV): Ansızın bir yerden çıkmak. (Çilehane *Reşadiye –Tokat/DS-7)

hovlamak (II): Kapalı yere birdenbire ya da kapıda duranları atlatarak hızla girmek, dalmak. (Ekinözü *Elbistan Maraş/DS-12)

hoylamak: Kapalı yere birdenbire ya da kapıda duranları atlatarak hızla girmek, dalmak. (*Manyas Balıkesir/DS-12)

hölemek: Kalabalık birden harekete geçmek. (Samsun/DS-7)

höyükleme (III): Ansızın korkmak. (*Çerkeş –Çankırı; Dadağı –Kayseri/DS-7)

hürlemek (II): Birden sinirlenmek. (Yenice –Muğla/DS-7)

hüyükmek: Ansızın korkmak. (*İskilip –Çorum; Efsun *Elbistan –Maraş/DS-7)

kangilmek: 1. Birden düşmek, bayılmak. (Çavuşköy *Babaeski –Kırıkkale; *Saray –Tekirdağ/DS-8)

kapınmak (I): 1. Birden heyecanlanmak. (Maraş/DS-12)

kiritme: Ansızın inat etmek, birdenbire ısrar etmek. (Yozgat/OAAD: 249)

küldürmek: Ansızın, birdenbire düşme, yuvarlanma anlatır. (Düzce-Bolu/DS-)

mayınlanmak: Birdenbire durmak, durgunlaşmak (yel için). (Kars/DS-9)

mörtlemek: 1. Birden çıkmak. (*Bünyan Kayseri/DS-12)

oklanmak: Vurulmak, birdenbire ölmek. (Erzurum/DS-9)

orkinmek: Birdenbire korkmak, ürkmek. (*Maçka ve köyleri –Trabzon/DS-9)

partlamak (II): Bir yerden birdenbire çıkıp kaçmak, fırlatılmak. (Çukurköy *Karaisalı –Adana; *Mut köyleri –İçel/DS-9)

pıslamak (I): Birdenbire ve nedeni olmadan darılmak. (Bolu/DS-9)

pıtısınmak: Birdenbire ve nedeni olmadan darılmak. (*Bor –Niğde/DS-9)

poflamak (II): Ateş birdenbire parlayıp yanmak. (*Ağın –Elazığ/DS-9)

portlamak: Gizlendiği yerden ansızın fırlamak (...) *Biz dalgın giderken çalılar arasından bir tavşan portladı, kaçtı.* (GA: 558)

poturamak: Birdenbire fırlamak. (*Ağın –Elazığ/DS-9)

pötleme: Bir şey birdenbire ortaya çıkmak. (Dadağı –Kayseri/DS-9)

pürtlemek: Birdenbire çıkmak, fırlamak. *Tam tavşanı yakalayacağım sırada sen pürtledin.* (Kozagaç *Göhlhisar –Burdur; Tokat –Eskişehir; Kuyucular *Dört Yol, Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı –Hatay; Niğde; Konya; Azaplı *Kadirli –Adana/DS-9)

- pütlemek:** Vurulma, zorlama nedeniyle göz, fitik birdenbire dışarıya doğru fırlamak. (*Bor –Niğde/DS-9)
- sadalamak** (II): Görmeyi çok istediği kimsenin birdenbire adını anmak. (Çığı *Dinar –Afyon/DS-10); (III) Kötü söz ya da haber karşısında birdenbire dengesi bozulmak, sendelemek. (Giresun/DS-10)
- sağirtmak:** Konuşurken birdenbire dalmak, durmak. (*İskilip –Çorum/DS-10)
- sıphınmah:** Birden yerinden fırlamak. (Kerkük/DS-10)
- sizilmek:** 2.Birden atılmak: *Köpeğin sizilmesi o kadar çabuk oldu ki farkedemedik.* (Trabzon/DS-10)
- soypunmak:** Birden kendini kaçırmak, sakınmak. *Sopa vururken soypundu da sopa başkasına değdi.* (Çıkrık *Mecitözü –Çorum; Kayseri/DS-10)
- süpüralmak:** Birdenbire, hızla gitmek. (Kızılüzüm *Gediz –Kütahya/DS-10)
- süpürtmek:** 2. Birden kızıp gitmek. (*Sütçüler Isparta/DS-12)
- sürçalmak:** Birdenbire, hızla gitmek. (*Mersin ve köyleri –İçel; *Datça –Muğla/DS-10)
- şıpırtdamah:** Birdenbire vurmak, dövmek. (İrişli *Sarıkamış –Kars/DS-10)
- tığlanmah:** Birdenbire öfkelenmek, kızmak. (Bahçeli *Bor –Niğde/DS-10)
- tırlamak** (II): Birdenbire öfkelenmek, kızmak. (Aşağı Kayı *Tosya –Kastamonu/DS-10)
- uçunmak** (I): 2. Uykuda ya da uyanırken birdenbire korkmak, korkarak bağırarak. (Bekeilli *Çal –Denizli; *Lapseki –Çanakkale; *İskilip –Çorum/DS-11)
- uşuşmak:** Üşüşmek, birden toplanmak. (Ahırlı –Ankara/DS-11)
- ürpemek:** Birden korku, tiksinti duymak, ürpermek (Uluşiran *Şiran Gümüşhane; Yozgat)
- ürpemek:** Birden korku, tiksinti duymak, ürpermek. (Uluşiran *Şiran –Gümüşhane/DS-12)
- ütüklenmek:** Birdenbire üşüyüp ürpermek, tüyleri diken diken olmak. (*Gürün –Sivas/DS-11)
- ütüklemek:** Birdenbire üşüyüp ürpermek, tüyleri diken diken olmak. (Bahçeli, *Bor –Niğde/DS-11)
- zırtlamak** (II): Birden, gereksiz ortaya çıkmak. (Tokat –Eskişehir/DS-11)
- zortlamak** (II): Birdenbire sıçramak. (*Merzifon –Amasya/DS-11)

2.2.3. Birleşik Yapıda Olanlar

Çeşitlemeleriyle birlikte toplam *elli bir* örnek tespit edilmiştir. Örneklerin büyük bir kısmı deyim özelliği göstermektedir.

Tespit edilen örnekler şunlardır:

- aman zaman vermemek:** Fırsat vermemek, birdenbire bastırmak. *Aman zaman vermeden yakaladılar.* (*Bor –Niğde/DS-1)
- ansızına uğramak:** Birdenbire ölmek. (Konya; *Bor –Niğde/DS-1)
- aşgetmek:** Birden ve hızla vurmak. (Sarıhamzalı *Sorgun –Yozgat; Dereçine *Sultandağı, Afyon; Gaziantep/DS-1)
- atılıp gimék:** Birden düşmek, yere serilmek. (Dereçine *Sultandağı –Afyon/DS-12)

- baldırı paçayı sığamak:** İşe birden girmek, çaba göstermek. (Dereçine *Sultandağı Afyon/DS-12)
- belere kalmak (I):** Ansızın korkmak, korku ile bakakalmak, gözlerini açıp bakakalmak. *Beni görünce belere kaldı.* (Bilecik; Kandıra –Kocaeli; *Bor, -Niğde; *Silifke –İçel/DS-2)
- belerip kalmak:** Ansızın korkmak, korku ile bakakalmak, gözlerini açıp bakakalmak. (Yenice *Emet –Kütahya/DS-2)
- böngöce ağlamak:** Birdenbire ağlamak. (Karakuş *Ünye –Ordu/DS-2)
- cangıldak aktarmak:** Suyu yahut sulu bir şeyi birden boşaltmak. (*Ünye –Ordu/DS-3)
- cirbitik kesmek:** Ansızın, birden kesmek. (Çankırı/DS-3)
- comp kalmak:** Birdenbire bir olayın ortasında kalmak. (İncirgediği *Karaisalı - Adana/DS-3)
- cort atmak/etmek (II):** 2. Ansızın bir işi veya sözü bozmak. (*Vezirköprü - Samsun/DS-3)
- dabdır ayağa kalkmak:** Saygıyla sıçrayıp ayağa kalkmak, birdenbire kalkmak. (Yozgat çevresi/DS-4)
- dabdırıp kalkmak:** Saygıyla sıçrayıp ayağa kalkmak, birdenbire kalkmak (Çorum/DS-4)
- dabırdak çekmek:** Birdenbire hızla koşmak. (*Milas –Muğla/DS-4)
- dalab olmak (II):** Birdenbire girmek. *Mehmet evin içine dalab oldu.* (Eymir *Bozdoğan –Aydın/DS-4); Birdenbire birisine çatmak. *Ali, Hasana dalab oldu.* (Eymir *Bozdoğan –Aydın/DS-4)
- dapdiri olmak:** Birden doğrulup ayağa kalkmak. (Niğde/DS-4)
- dapduru olmak:** Birden doğrulup ayağa kalkmak (Edirne/DS-4)
- dapdürü olmak:** Birden doğrulup ayağa kalkmak (*Gelibolu –Çanakkale/DS-4)
- daptır olmak:** Birden doğrulup ayağa kalkmak (Niğde/DS-4)
- daptur olmak:** Birden doğrulup ayağa kalkmak (*Bor –Niğde/DS-4)
- darp içeri olmak:** Bir yere teklifsizce girmek, birdenbire girmek. (Yukarıdinek *Şarkikaraağaç –Isparta/DS-4)
- dikeden atılmak:** Korku ve heyecanla birdenbire irkilip sıçramak. (Niğde/DS-4)
- dikeden atmak:** Korku ve heyecanla birdenbire irkilip sıçramak. (Boğazlayan köyleri –Yozgat; Bahçeli *Bor –Niğde/DS-4)
- dikelivermek:** 2. Birden ortaya çıkmak. (*Fethiye ve çevresi Muğla/DS-12)
- dikenden atmak:** Birden patlamak (Şişenin mantarı, benzin). (Niğde/DS-4)
- dikidek atmak:** Korku ve heyecanla birdenbire irkilip sıçramak. (Çankırı/DS-4)
- dirik atılı gelmek:** Birdenbire korkuyla sıçramak. (Berendi *Ereğli –Konya/DS-4)
- dübüz olmak:** Birdenbire kaymak. (Gaipler *Kandıra –Kocaeli/DS-4)
- engibenk olmak:** 2. Boş bulunup ani bir şeyle irkilmek, korkmak: *Dalmışım, Ayşe'nin sesiyle engibenk oldum.* (Tahtacı –Isparta; -Denizli/DS-5)
- faradak yanmak:** Birdenbire yanıp geçmek, parlayıp sönmek. (Kaya *Fethiye - Muğla/DS-5)

gıfa gelmek: Birdenbire coşmak. *Ne oldun gıfa mı geldin?* (*Sivrihisar – Eskişehir/DS-6)

gıfi dutmak: birdenbire çalışma isteği gelmek. (EİA: 135)

görpeden düşmek: Ansızın, ses çıkararak düşmek. (Bahçeli *Bor –Niğde/DS-6)

hart olmak: Birden kızmak. (*Edremit –Balıkesir/DS-7)

hırp olmak: Söz söylemekte olan bir kimse, başkasının korkutması, darılması, bir mahzur hatırlatması gibi bir sebeple ansızın susup bir daha sesini çıkarmamak. (GA: 406)

lehen olmak: ansızın kaybolmak. (GDİAD: 294)

nızlası karışmak: Birdenbire sinirlenmek, kafası karışmak. (Kırşehir/DS-9)

ödürlü etmek: Uyuyan bir kimseyi birdenbire uyandırıp korkutmak, sanki korkudan hasta olmuş hale getirmek. *Uyuduğum sırada bağırınca beni ödürlü etti.* (GA: 532)

ödürlü olm'ak: Uykudan birdenbire uyandırılan kimse çok korkmak, korkudan hasta olmuş hale gelmek. (GA: 532)

sevincük olmak: Birden ve çok sevinerek heyecanlanmak. (Erzincan/DS-10)

sin tutmak: Köpek birden saldırmak, ısırarak. (Bayat *Emirdağ –Afyon/DS-10)

sökün etmek: Birdenbire görünüp arkası kesilmeden gelmek. *Gelinciler sökün etmiş geliyorlar.* (*Bozdoğan –Aydın; *Alaşehir –Manisa; Peşman *Daday –Kastamonu; Çıkrık *Mecitözü –Çorum; *Alucra –Giresun; Trabzon; *Ağın –Elâzığ; Niğde; *Ermenek –Konya; *Milas –Muğla/DS-10; Su vb. birden hızla atmaya başlamak. Kastamonu ve köyleri; *Bünyan Kayseri/DS-12)

şaggılti gopmak: birdenbire bir kahkaha/şakırtı işitilmek. (EİA: 289)

ulh⁷ (olmak): Birdenbire toplanma, yığılma. *Ahmed'in ölüm haberini alan köylü cenazenin başında ulh oldu.* (Çavdarlı *Şavşat –Artvin/DS-11)

utlu olmak: Birden korkmak. (Tahtacı -Isparta/DS-12)

vir itmek: Vurmak, söğmek, doldurmak, atmak vb. eylemleri art arda, birden, bol olarak yapmak. (*Bor -Niğde/DS-11)

yâmir endirmek: Yağmur birden yağmaya başlamak. (GA: 728)

zangada kalmak: Korkup birden durmak. (Maraş/DS-11)

zık dimek: Birdenbire düşülen yerde zık sesi çıkarmak. (*Bor -Niğde/DS-11)

zop zop çıkmak: Birdenbire gelmek. (Kayseri/DS-11)

2.3. Ad veya Adlaşmış Sıfat Görevinde Kullanılanlar

Ağızlarda, anlam birimcikleri içerisinde birden(bire)lik ve ansızlık kavramları da olan ad veya adlaşmış sıfat görevinde kullanılan *otuz beş* söz tespit edildi. Önemli bir bölümü sadece söyleyiş farkıyla birbirinden ayrılan bu sözler yapılarına göre aşağıda sınıflandırıldı:

2.3.1. Basit Yapıda Olanlar

Bir örnek tespit edildi:

⁷ Sözlükte sadece *ulh* olarak madde başı yapılan söz, örnek cümlede *ulh ol-* olarak geçmektedir. Dolayısıyla söz *ulh olmak* şeklinde birleşik fiil olarak değerlendirilmiştir.

conp: Denizin sığdan sonra birdenbire derinleşen yeri. (Çardak *Lapseki – Çanakkale/DS-3)

2.3.2. Türemiş Olanlar

Yirmi örnek tespit edildi:

- alazlama** (III): 2. Birdenbire yanıp geçiveren kaba alev. (Niğde ve köyleri/DS-1)
- çavurgun**: Birdenbire yağın yağmur. (Çivri, Karadereli –Giresun/DS-3)
- depeleme** (II): Hayvanları birden öldüren bir hastalık. (Malatya/DS-4)
- gepirti**: Birdenbire kaçmayı anlatır. *Dışarda bir gepirti oldu.* (Koyunevi *Kozan – Adana/DS-6)
- gıfır**: Ani ölüm. (Geyran *Niksar –Tokat/DS-6)
- hapırcın**: Birdenbire sevinen. (*Kaş –Antalya/DS-7)
- ığma**: Çocuklara aniden gelen öldürücü bir hastalık. (Isparta/DS-7)
- kartana** (I): Birdenbire gelen titreme, üşüme, sıtma nöbeti. (Adana; Kıbrıs/DS-8)
- oturmaç**: Kovalanan tavşanı, aldatmak amacıyla birdenbire durarak tazıyı öne geçirme. (Kepen *Sivrihisar –Eskişehir/DS-9)
- payar**: Hayvanın birdenbire atlayışı, sıçrama. (Tokat/DS-9)
- perkem**: Çocukların korkuyla birden ağır hastalanmasına ya da ölmesine neden olan bir hastalık, sara: *Perkem tuttu özünü.* (Kerkük/DS-12)
- sevindirik**: Birden ve çok sevinçle duyulan heyecan. (Salda *Yeşilova –Burdur; Tokat –Eskişehir; Taşova –Amasya; *Alucra –Giresun; *Ahlat –Bitlis; Diyarbakır; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı –Hatay; Hacıilyas *Koyulhisar, *Zara, *Gemerek –Sivas; Güzelsu *Akseki –Antalya/DS-10)
- sevindürük**: Birden ve çok sevinçle duyulan heyecan (Kastamonu/DS-10)
- sevindüyh**: Birden ve çok sevinçle duyulan heyecanlanarak dengesizleşen kimse (*Uluşiran *Şiran –Gümüşhane/DS-10)
- sevündürük**: Birden ve çok sevinçle duyulan heyecan (Küçükisa *Zile –Tokat; *Ağın –Elâzığ; *Arapkir –Malatya; *Gürün –Sivas/DS-10)
- sökün** (I): Birdenbire uzaktan görünme (topluluk için). (*Akyazı –Sakarya; Sinop/DS-10)
- ürka**: Yaz sıcaklığında, birden yağın yağmurun etkisiyle sebzelere ortaya çıkan hastalık. (Çalica *Hendek -Bolu/DS-11)
- vagan**: Birdenbire sararıp solan. (Ankara/DS-11)
- yalingı**: Birden parlayan, parlayıp sönen çalı çırpı alevi. (Kemaliye *Alaşehir – Manisa; *Aydınlı, Saçıkarcılı Aşireti, *Osmaniye -Adana/DS-11)
- yasan** (II): Birdenbire yapılan baskın, korkutma (oyunda). (Nevşehir/DS-11)

2.3.3. Birleşik Yapıda Olanlar

Ad veya adlaşmış sıfat görevinde kullanılan birleşik yapıda *on dört* söz tespit edildi. Bunlardan *sekizi* ad tamlaması kuruluşundadır:

- afacan ölümü**: Âni ölüm. (Yavuz *Şavşat –Artvin/DS-1)
- afakan ölümü**: Âni ölüm. (Baf –Kıbrıs/DS-1)
- afilcan ölümü**: Âni ölüm. (Güneyce –Rize/DS-1)

sang ölümü: Birdenbire ölüm. (*Kula –Manisa; *Emet –Kütahya/DS-10)

zank ölümü: Birdenbire ölüm. (Uşak/DS-11)

hele sakası: Ansızın meydana gelen kaza, belâ. (*Bor –Niğde/DS-7)

sevincik delisi: Birden ve çok sevinçle heyecanlanarak dengesizleşen kimse (*Kurna –Burdur/DS-10)

sevindirik delisi: Birden ve çok sevinçle heyecanlanarak dengesizleşen kimse. (*Sivrihisar –Eskişehir; Karacaagaç –Bolu; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı –Hatay/DS-10)

Üç örnek sıfat-fiil grubu kuruluşundadır:

çoban kaçiran: Birdenbire hissedilen mayıs sıcaklarıdır ki, sahillerdeki çobanlar yaylalara göç ederler. (*Fethiye ve köyleri –Muğla/DS-3)

çoban kurtaran: Birdenbire yağmaya başlayan yağmur. (Tabanlı *Mersin –İçel/DS-3)

sinkapan: Ansızın saldıran. *Şu köpek sinkapandır.* (*Nallıhan –Ankara/DS-10); Birden saldıran (köpek vb. hayvan için). (Eldirek *Fethiye Muğla/DS-12)

Bir örnek isim-fiil grubu kuruluşundadır:

yağ tutma: Hayvan, fazla yağlandığında beliren ve birdenbire öldüren bir hastalık. (Çorum/DS-11)

Bir örnek sıfat tamlaması kuruluşundadır:

solagan deniz: Çok uzaklardan, yel etkisi ile birden dalgalanarak gelen deniz. (*Akçakoca –Bolu/DS-10)

Bir örnek de yakıştırmadır:

Gafulğada (<Ar. gâfil+kazâ?: habersizce gelen kaza, üzüntü): Ansızın gelen üzüntü. *Allah görünür görünmez gafulğadalardan saklasın.* (Uluşiran *Şiran –Gümüştane/DS-6)

2.4. Ünlem Görevinde Kullanılanlar

Karşılıkları içerisinde birden(bire)lik ve ansızlık kavramlarının bulunduğu üç örnek tespit edildi. Tespit edilen örneklerin üçü de kök halindeki ses yansımali sözlerden oluşmaktadır:

bé': Ansızın şaşkınlık veren şeyler karşısında kadınların kullandıkları hayret ve tamlama ünlemi: â!. (GA: 83)

dîng: Bir şeyin birdenbire anlaşıldığını anlatır. (DA: 154)

pov (IV): Saklandığı yerden birdenbire çıkıp birini korkutmak için söylenen sözcük. (*Kandıra –Kocaeli/DS-9)

Yukarıdaki verilerin sayısal dökümü, Tablo1'de görülmektedir:

Tablo 1: Türkiye Türkçesi Ağızlarında Birden(bire)lik/Ansızlık Bildiren Sözcükler

Sözcüklerin Görev ve Yapılarına Göre Tasnifi			Sözcük Sayısı	Toplam	%
1. Zarf Görevinde Kullanılanlar	1.1. Ses Yansımaları Sözcüklerden Oluşanlar (252)	1.1.1. Kök Olanlar (Birincil Biçimler)	18	321	% 64.07
		1.1.2. Türemiş (Uzatılmış) Olanlar / (İkincil Biçimler)	205		
		1.1.3. İkileme Olanlar	29		
		1.2.1. Basit Yapıda Olanlar	1		
		1.2.2. Türemiş Olanlar	60		
		1.2.3. Birleşik Yapıda Olanlar	7		
	1.2.4. Cümle Kuruluşunda Olanlar	1			
2. Fiil Görevinde Kullanılanlar	2.1. Basit Yapıda Olanlar		13	142	% 28.34
	2.2. Türemiş Olanlar		78		
	2.3. Birleşik Yapıda Olanlar		51		
3. Ad veya Adlaşmış Sıfat Görevinde Kullanılanlar	3.1. Basit Yapıda Olanlar		1	35	% 6.98
	3.2. Türemiş Olanlar		20		
	3.3. Birleşik Yapıda Olanlar		14		
4. Ünlem Görevinde Kullanılanlar (Hepsi kök halinde.)			3		% 0.5

Sonuç

1. *Derleme Sözlüğü ve Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler* adlı eserlerle birlikte, Türkiye Türkçesi ağzlarıyla ilgili otuz beş eserin sözlük bölümleri taranmıştır.

2. Taramalar sonucunda anlamı veya anlam birimciklerinden biri; *birden, birdenbire, ansızın, aniden, ani, bir anda, bir çırpıda* gibi sözcüklerle kodlanmış toplam beş yüz bir sözcük belirlenmiştir. Bu sözcüklerin büyük bir kısmı, aynı sözcüklerin farklı söyleyişteki türevlerinden oluşmaktadır.

3. Belirlenen sözcüklerden *üç yüz yirmi biri (% 64.07) zarf; yüz kırk ikisi (% 28.34) fiil; otuz beşi (% 6.98) ad veya adlaşmış sıfat; üçü (% 0.5) de ünlem* görevinde kullanılmıştır.

4. Bu sözcüklerin büyük çoğunluğunu ses yansımaları sözcükler oluşturmaktadır. Bu durum, ses yansımaları sözcüklerin, anlamlı sözcüklere oranla, *birden(bire)lik/ansızlık* kavramlarını yansıtmaya daha elverişli olmalarına yorumlanabilir.

5. Belirlenen sözcüklerin, yapısal özelliklerine göre en çoktan en aza doğru olan sıklık sırası şöyledir: **türemiş olanlar: % 72,05; birleşik yapıda olanlar: % 14,77; kök halinde/basit olanlar: % 7,18; ikileme kuruluşunda olanlar: % 5,78; cümle kuruluşunda olanlar: % 0,19.**

6. Birden(bire)lik/ansızlık kavramlarının bu denli çok sayıda gösterenle ifade edilebilmesi, Türkçe açısından bir zenginlik/yetkinlik göstergesidir.

Taranan Kaynaklar

- Aksoy, Ö. A. (1946). (GA) *Gaziantep Ağızı III*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Aydın, M. (2002). *Aybastı Ağızı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Boz, E. (2002). *Afyon Merkez Ağızı (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon.
- Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1994). (ADÜM) *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I-II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1994). *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1994). *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1995). (DİAT) *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1995). (GDİAD) *Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1995). (OAAAD) *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1995). *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Dallı, H. (1991). *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Demir, N. (2001). *Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- (DS) *Derleme Sözlüğü C.I-II-III-IV-V-VI-VII-VIII-IX-X-XI-XII* ((1993), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Eren, E. (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erten, M. (1994). (DA) *Diyarbakır Ağızı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gemalmaz, E. (1995). (EİAD) *Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T. ve Buran, A. (1994). *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülseren, C. (2000). (MİA) *Malatya İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G. (2002). *Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler- Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Günay, T. (2003). (RİA) *Rize İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kılıç, M. (2008). (KMA) *Kahramanmaraş Merkez Ağzı*, Ukde Kitaplığı, Maraş.
- Kurudayıoğlu, M. ve Karadağ, Ö. (2005). "Kelime Hazinesi Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme", *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2: 293-307.
- Nakiboğlu, S. H. (2001). *Adıyaman ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük-İndeks)*, Hamle Gazete ve Matbaacılık, Niğde.
- Olçay, S. (1995). (EA) *Erzurum Ağzı (İnceleme-Derleme-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Olçay, S. (1995). *Doğu Trakya Yerli Ağzı (İnceleme-Derleme-Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Olçay, S.; Ercilasun, A. B.; Aslan, E. (1998). (AKD) *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özçelik, S. (1997). *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özçelik, S. ve Boz, E. (2001). *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Pehlivan, S. Ş. (1993). (AAAD) *Artvin-Ardanuç Ağzından Derlemeler (İnceleme-Derlemeler-Sözlük)*, Ön-Mat A.Ş., Bursa.
- Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, F. (2006). (AOİA) *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II (Metinler-Sözlük-Dizinler)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Zülfikar, H. (1995). (TSYK) *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler (İnceleme-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Diğer Kaynaklar

- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Ayverdi, İ. (2006). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Başkan, Ö. (2003). *Bildirişim (İnsan-Dil ve Ötesi)*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Ergin, M. (1985). *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü A-N*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T. ve Alkaya, E. (2003). *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*, Akçağ Yayınları Ankara.
- Hatipoğlu, V. (1972). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kurul (2005). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Nişanyan, S. (2004). *Sözlerin Soyağacı (Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü)*, Adam Yayınları, İstanbul.
- Üstünova, K. (2008). *Türkiye Türkçesi Ad İşletimi*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Vardar, B. vd. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitabevi, İstanbul.
- <http://tdkterim.gov.tr> (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)
- <http://www.nisanyansozluk.com>